

POSŁOWIA DO EWANGELII W STARYCH DRUKACH CYRYLICKICH LITURGICZNYCH EWANGELII TETR I ICH ZWIĄZEK Z TRADYCYJĄ RĘKOPIŚMIENĄ

Popularnonaukowe streszczenie projektu

Cel projektu

Za najważniejszą księgę w różnych tradycjach chrześcijańskich uważana jest Ewangelia. Jeden z jej typów to tzw. Tetraewangelia (gr. τέτταρα = cztery). Jej główną część stanowią cztery księgi Dobrej Nowiny. Oprócz nich oraz specjalnego dodatku z informacjami liturgicznymi, Tetraewangelia zawiera także kilka innych tekstów, które poprzedzają lub następują po każdej z jej czterech głównych części. Wśród tekstów poprzedzających księgi Ewangelii można wymienić *Wykaz rozdziałów* (gr. κεφάλαια), *Przedmowy* (gr. ὑποθέσις), *Żywoty Ewangelistów* i *Tytuły*. Teksty te informują o podziale Ewangelii na rozdziały, autorstwie, okolicznościach powstania ksiąg, życiu Ewangelistów itd. Na końcu każdej księgi Ewangelii znajdują się także stosunkowo krótkie teksty zwane Posłowiem lub *Subskrypcją* {łac. *Subscription*}. Zawierają one informacje uzupełniające o księdze, po której następują.

Celem projektu jest analiza *Subskrypcji* do czterech ksiąg ewangelicznych znajdujących się w starych drukach cyrylickich liturgicznych Ewangelii tetr, tj. księgach drukowanych do 1800 r. na różnych obszarach *Slavia Orthodoxa*, m.in. na terenach współczesnej Ukrainy (Lwów, Kijów, Poczajów), Litwy (Wilno, Vevis), Rosji (Moskwa), Serbii i Czarnogóry (Rujno, Belgrad i Mrkšina Crkva) oraz Rumunii (Târgoviște, Sibin, Braszów, Alba Iulia, Bukareszt i Sebeș). Wydania te kontynuowały znane z rękopisów różne tradycje liturgiczne, tekstologiczne i literackie, poświadczone niekiedy tylko na ograniczonym obszarze i w ograniczonym czasie, a także często znane tylko lokalnie.

Opis badań

Znajdujące się w starych drukach Ewangelii tetr *Posłowania* zostaną poddane wieloaspektowym badaniom. Analiza opisowa zostanie wykorzystana do charakterystyki tradycji literackich różnych ośrodków wydawniczych w różnych okresach. Analiza tekstu umożliwi interpretację wariantów tekstologicznych Tetraewangelii drukowanych w różnych ośrodkach wydawniczych i różnych okresach. Analiza typograficzna zostanie wykorzystana do charakterystyki nietypowych wariantów tekstu. Analiza lingwistyczna znajdzie zastosowanie w badaniach lokalnych odmian języka cerkiewnosłowiańskiego (średniobułgarskiej, serbskiej i wschodniosłowiańskiej). Otrzymane wyniki badań zostaną następnie porównane z tradycją rękopiśmienną głągoliczkich i cyrylickich kodeksów Ewangelii.

W badaniach wykorzystane zostaną wszystkie zachowane stare druki cyrylickich liturgicznych Ewangelii tetr, tj. 110 wydań, wydrukowanych w latach 1512-1800, oraz wiele innych dostępnych cyrylickich rękopisów z tekstem Ewangelii.

Uzasadnienie tematyki badawczej

Najstarsza tradycja słowiańska reprezentowana przez rękopisy od dawna cieszy się zainteresowaniem uczonych, natomiast młodsza – odzwierciedlona w starych drukach z lat 1500-1800 – była badana niezwykle rzadko. Stare druki cyrylickich Ewangelii tetr, analizowane głównie przez księgoznawców, poddano w ostatnich latach badaniom tekstologicznym. Przeanalizowano teksty poprzedzające Ewangelie, kilka fragmentów cerkiewnosłowiańskiego przekładu Dobrej Nowiny oraz informacje liturgiczne zawierające wykaz świętych i świąt. *Subskrypcje* czterech Ewangelii znajdujące się w cyrylickich starych drukach i cerkiewnosłowiańskich rękopisach nie były dotąd przedmiotem badań tekstologicznych. Posłowania w tradycji greckiej doczekały się wyłącznie opracowań ogólnych.

Najważniejsze spodziewane efekty

Analiza wszystkich *Subskrypcji* znajdujących się w starych drukach cyrylickich Tetraewangelii umożliwi dokładną interpretację wielu aspektów cerkiewnosłowiańskiej tradycji literackiej epoki drukowanej w jej różnych lokalnych odmianach (rumuńskiej, serbskiej, lwowskiej, kijowskiej, wileńskiej i moskiewskiej), jej związków ze spuścizną rękopiśmienną, upowszechniania i dominacji różnych tradycji literackich i ich wpływu na lokalne ośrodki wydawnicze, prezentacji warsztatu typograficznego wydawców czy ewolucji języka cerkiewnosłowiańskiego. Wyniki badań *Subskrypcji* czterech Ewangelii zawartych w starych drukach cyrylickich Tetraewangelii mogą być wykorzystane w pracy naukowej teologów, mediewistów czy językoznawców. Szczególnie interesujące będzie porównanie wyników tego projektu z wynikami badań rękopisów greckich.